

specified is the conception "pedagogical activity in health protection of children". Analyzed are the most important up-to-date normative-legal documents devoted to health protection of population, and ascertained is the pedagogical component in these documents. Three groups of normative-legal documents have been distinguished here: i) those of general character, which regulate issues concerning health protection of children as a separate population group; ii) documents regulating the process of children's health protection as a necessary component for functioning educational system; iii) documents regulating health protection of children with special needs as a necessary component for functioning special educational institutions. Determined is a charge of general educational institutions as to support of children's health. Performed are comparative characteristics of State sanitary regulations and code for ordering, keeping and regime of general and special general schools. Also determined are the main ways to form and keep the pupils' health in educational institutions, namely: improvement in organization of the educative process in accordance with the sanitary-and-hygienic code; formation of children's habits for healthy life; prevention of harmful habits in children's medium; development of children's physical culture; realization of medical, regenerative and preventive measures; carrying out the educational work among parents.

Keywords: health protection, children with special needs, legislation, special educational institutions.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2014 р.

Статтю прийнято до друку 25.02.2014 р.

Рецензент: д.п.н., проф. Супрун М.О.

УДК 159.922.76-056.313:173

ОСОБЛИВОСТІ УЯВЛЕНЬ РОЗУМОВО ВІДСТАЛИХ ХЛОПЦІВ ПІДЛІТКОВОГО ВІКУ ПРО БАТЬКІВСЬКІ РОЛІ ЧОЛОВІКА

Жарікова І.О.

Одним з головних завдань допоміжної школи є виховання у розумово відсталих учнів типологічних властивостей і якостей особистості, що дозволяють адаптуватися в соціальному середовищі. Успішність соціальної адаптації випускників залежить від рівня їхньої підготовленості до професійно-трудової діяльності та шлюбно-сімейних відносин. Школа як інститут соціалізації приділяє значну увагу процесу трудової адаптації своїх майбутніх випускників, але у реальному житті виявляється, що у питаннях сім'ї і шлюбу, міжстатевих відносин особи з інтелектуальними порушеннями недостатньо обізнані і потребують в роз'ясненні функцій сімейної ролі.

На сучасному етапі розвитку спеціальної психології питаннями статевої ролі виховання, дитячо-батьківських стосунків дітей і підлітків з порушеннями психофізичного розвитку займалися В.І. Гарбузов, Т.А.Закрепіна, О.М. Мастюкова, О.А. Савіна, О.А. Стребелева, В.В. Ткачова та інші. Проведений аналіз сучасних наукових робіт показав, що незважаючи на зростаючий інтерес до дослідження питань сімейного та статевої ролі виховання розумово відсталих учнів, все ж не знайшлося належного місця в науковому обґрунтуванні проблеми підготовки старшокласників (а саме хлопців підліткового віку) до сімейного життя, виявлення шляхів та умов реалізації. Через це потребує подальшої розробки зміст виховної та психокорекційної роботи з хлопцями підліткового віку. Таким чином, зважаючи на актуальність та практичну значущість вивченої проблеми, було обрано тему теоретико-емпіричного дослідження: «Особливості уявлень розумово відсталих хлопців підліткового віку про батьківські ролі чоловіка».

Об'єктом наукового дослідження є уявлення розумово відсталих підлітків про сімейні ролі. Предметом дослідження є особливості уявлень розумово відсталих хлопців підліткового віку про батьківські ролі чоловіка. Мета дослідження полягає у з'ясуванні змісту та особливостей уявлень розумово відсталих хлопців підліткового віку про батьківські ролі чоловіка.

Сім'я є традиційно головним інститутом виховання та соціалізації. Те, що дитина в дитячі роки придбає в сім'ї, він зберігає протягом усього подальшого життя. Важливість сім'ї як інституту виховання та соціалізації обумовлена тим, що в ній людина знаходиться протягом значної частини свого життя, і по тривалості свого впливу на особистість жоден з інститутів виховання не може зрівнятися з сім'єю.

Для розуміння сім'ї як соціального інституту велике значення має аналіз ролевих відносин у родині. Сімейна роль – одна з видів соціальних ролей людини в суспільстві. Сімейні ролі визначаються місцем і функціями індивіда в сімейній групі і поділяються в першу чергу на подружні (дружина, чоловік), батьківські (мати, батько), дитячі (син, дочка, брат, сестра), міжпоколінні та внутрішньопоколінні (дідусь, бабуся, старший, молодший) тощо [1]. Виконання сімейної ролі залежить від виконання низки умов, перш за все, від правильного формування ролевого образу. Сім'я являє собою більш складну систему відносин, ніж шлюб, оскільки вона, як правило, об'єднує не тільки подружжя, але і їхніх дітей, а також інших родичів або просто близьких подружжю і необхідних їм людей. Гармонічне функціонування сім'ї можливе, коли кожен з її членів виконує ролі, що відповідають своїм та взаємним мотивам. У більшості випадків взаємодія членів родини ґрунтується на

особистісній інтерпретації сімейних ролей. Частина з них пов'язана з ролями, що обумовлені соціальним інститутом сім'ї (наприклад, декларовані законом рівні права та обов'язки подружжя, які розуміються як партнерські психологічні ролі). Друга частина сімейних ролей залежить від структури конкретної родини. Деякі з цих ролей широко розповсюджені та передаються із покоління у покоління (наприклад, розподіл побутових ролей між чоловіком та жінкою) [2].

У дослідженнях сімейних відносин і процесу виховання дітей у сім'ї особлива увага завжди приділялася відносинам, які складаються між дитиною і матір'ю. Роль батька практично не вивчалася. Тільки через деякий час дослідники звернулися до вивчення впливу батька на розвиток особистості дитини. Як згодом було з'ясовано, цей вплив є досить вагомим і значущим, хоча якісно відрізняється від материнського. Батьківство – це суспільно-культурне явище. Функції батька в сім'ї зовсім не обов'язково пов'язані з кровним батьківством. Виконувати функції батька по суті (не по крові) може вітчим, дід, дядько, старший брат, старший друг, вихователь.

У світовій науці можна знайти три основних підходи до розуміння ролі батька. Одні вчені (і серед них видатний З. Фрейд) вважають батька, насамперед, як покаральною та дисциплінуючою інстанцією, припускаючи, що страх дитини перед могутнім батьком, зрештою, впроваджує в його душу моральні та суспільні норми, які роблять його «людиною серед людей». Страх батька, з точки зору цих психологів, змушує дитину наслідувати батька – для того, щоб перекопати себе, що він і сам такий же сильний. У такому наслідуванні і відбувається передача соціальних цінностей з покоління в покоління.

Інші стверджують, навпаки, що наслідування дитини (найчастіше – хлопчика) батька є основним феноменом, який не вимагає подальшого пояснення. Просто діти так влаштовані, що син наслідує батька, донька – матір. З цієї точки зору, син наслідує не для того, щоб «захиститися» від батька, а просто тому, що так зручніше вчитися чоловічій поведінці. А для доньки батько втілює в собі набір чоловічих якостей, на які вона буде орієнтуватися потім, у своєму подальшому житті.

Нарешті, треті вчені вважають, що місце батька – не всередині сім'ї, а як би на кордоні між сім'єю і суспільством. Батько представляє суспільство в сім'ї і сім'ю в суспільстві, його обов'язок – взявши дитину за руку, вивести її в великий соціальний світ з маленького світу родини. Батько – посередник між сім'єю і світом [3].

Як вже зазначалося, сім'я, як соціальний інститут, покликана соціалізувати дитину. Саме в родині у дитини складаються перші уявлення про людські цінності, характер взаємовідносин між людьми, формуються моральні якості. Підлітки з розумовою відсталістю виступають групою ризику у зв'язку з недостатніми здібностями до повноцінного розуміння та засвоєння соціальних норм, у тому числі і статево-рольових.

Розвиток розумово відсталі дитини відбувається за тими ж законами, етапами, що і розвиток нормальної дитини, але зі значними ускладненнями, на патологічній основі. Формування взаємовідносин розумово відсталі дитини з навколишнім світом також підпорядковано тим же закономірностям, що і формування взаємовідносин дитини з типовим розвитком. Проте при цьому слід враховувати, що особливості системи відносин розумово відсталих зумовлені органічним ураженням ЦНС (первинне порушення), а також, вторинними відхиленнями в психофізичному розвитку. Відповідно до цього виникає проблема створення адекватної для цих дітей системи відносин з боку соціуму, яка допоможе їм самостійно жити і працювати, будувати взаємодію з іншими людьми, адекватно оцінювати самих себе [4].

Чоловік, батько – це соціальна роль, біологічно зумовлена і передбачає специфічні способи поведінки, закріплені громадськими нормами, звичаями. Однією з основних характеристик соціальної ролі є мотивація, яка залежить від потреб та мотивів людини. Різні ролі зумовлені різноманітними мотивами. Для розумово відсталих дітей характерні низький рівень усвідомленості мотивів, нестійкість провідних мотивів, що пояснюється сильною залежністю мотиву від ситуації. Усвідомлений мотив розумово відсталі дитини не спонукає до дії, оскільки він не наповнений певним соціальним сенсом. Звідси мотиви розумово відсталих дітей бідні за змістом. Особливо ускладнене формування широких соціальних мотивів, оскільки для цього потрібен високий рівень узагальнення [5, с. 35]. Також, за статистикою, великий відсоток таких хлопців виховується у неповних сім'ях, а тому підліток не має змоги або наслідувати поведінку дорослого своєї статі, або не має змоги формувати уявлення про статево-специфічну поведінку дорослого протилежної статі, не має змоги сприймати і засвоювати досвід взаємодії між членами сім'ї обох статей (наприклад, досвід сімейно-рольової взаємодії між чоловіком і дружиною). Виходячи з цього, у хлопця-підлітка з розумовою відсталістю виникають певні труднощі у засвоєнні батьківських ролей, статево-специфічних стереотипів поведінки.

Емпіричне дослідження особливостей уявлень про батьківські ролі чоловіка розумово відсталих хлопців підліткового віку проводилося у 2011-2013 р.р. у м. Луганську на базі допоміжного відділення КЗ «ЛСЗШ» №45. У дослідженні прийняли участь хлопці підліткового віку – учні допоміжної школи (5-10 класи). Вік респондентів – 11-18 років.

Емпіричні методи дослідження:

1. Бесіда «Я і батьківство» (авторська розробка). Передбачає питання в основному на теми: «Загальні

уявлення про батьків», «Ставлення підлітка до дитини», «Уявлення підлітка про те, як дитина повинна ставитися до батьків», «Уявлення підлітка про своє майбутнє в ролі батька».

2. Тест ситуацій на тему батьківських обов'язків (авторська розробка). Приклади ситуацій:

1. Уяви, що ти прийшов з роботи. Ти дуже втомився, хочеш відпочити – лягти на канапу, подивитися телевізор, але твоя дитина просить тебе погратися з нею. Що ти будеш робити?

2. Уяви, що твоя дитина грала з іншими дітьми на дворі, а потім повернулася додому засмучена, плаче і каже тобі, що її образила інша дитина. Що ти будеш робити?

Отримані результати емпіричного дослідження особливостей уявлень хлопців-підлітків про чоловічі батьківські ролі свідчать, що більшість респондентів правильно визначають тих членів сім'ї, які, зазвичай, позначаються словом «батьки», а саме – матір, батько. Разом з тим деякі респонденти, зазначали, що батьками також є бабуся та дідусь. Це може засвідчувати про те, що підлітки з розумовою відсталістю цілком обізнані про структуру родини, і можуть досить легко визначати членів власної родини на підставі стосунків спорідненості (бабуся – це мама матері). 30 % респондентів визначили батьків як «близьких людей», таким чином підкреслюючи, що саме батьки є найбільш емоційно близькими для дитини (підлітки виховуються у повній родині).

У своїх відповідях респонденти визначали «гарного батька» двома шляхами: через підкреслення, перераховування того, що роблять (повинні робити) гарні батьки (таких відповідей переважна більшість), або через акцентування уваги на тому, чого вони не роблять (не повинні робити). Так, визначаючи «гарних батьків», респонденти зауважували, що вони «разом із своїми дітьми грають у футбол», «разом займаються ремонтом», «навчають ремонтувати», «допомагають», «показують, як треба лагодити двері, як включати телевізор», «навчають прийомам боротьби», «заступаються за дітей, якщо їх ображають». Підкреслюючи те, що не повинні робити гарні батьки, респонденти зазначали, що вони не повинні «кричати», «лаяти дитину».

Відповідаючи на це питання, респонденти виділяли декілька характеристик:

- власне чоловічі батьківські компетенції: «знати, як виховувати», «вміти спілкуватися з дитиною», навчати сина корисним справам, зокрема «ремонтувати автомобіль», «забивати цвяхи»;
- емоційне прийняття дитини: поважати, любити, підтримувати;
- компетенції у виконанні інших сімейних ролей: «вносити сміття, ремонтувати сантехніку», «мати гарну роботу, заробляти гроші».

Визначаючи характеристики «поганих батьків», респонденти акцентували увагу як на діях батьків по відношенню до дитини, так і на поганих звичках батьків. Так, на думку половини респондентів, погані батьки «кричать», «лають дитину», «ставлять дитину у куток», «б'ють», «ображають». Підкреслюючи аспект емоційного прийняття/відкидання з боку дорослого, деякі респонденти зазначали, що такі батьки «не люблять дитину», «відмовляють у допомозі», мотивуючи тим, що вони втомилися, «не піклуються про дитину». В окремих відповідях зазначалося, по погані батьки – це батьки, які «не дають кишенькових грошей» та «самі вирішують, що купувати дитині». Деякі хлопці, що виховуються лише матір'ю та/чи бабусею (батьки з родиною не проживають) зазначали, що «поганий батько той, хто пиячить та брудно вдягнений», «не дає грошей», «не допомагає по господарству». Як з'ясувалося, в результаті дослідження, більшість хлопців позитивно ставляться до своєї можливої батьківської ролі в майбутньому.

У розв'язанні ситуацій господарсько-побутового характеру підлітки демонструють певну обізнаність, конкретні знання, конкретні, цілком доречні у певній ситуації, практичні вміння та навички. Що стосується тих ситуацій дитячо-батьківських взаємодій, які передбачають надання емоційної підтримки з боку дорослого (аналіз ситуацій з двох позицій «батько-дитина» та прийняття узагальнюючого рішення), то в цьому напрямку виникають труднощі, які обумовлені, перш за все, інтелектуальними порушеннями респондентів. Однак це зовсім не свідчить про категоричну неможливість засвоєння розумово відсталими підлітками елементарних стереотипів соціальної взаємодії, які передбачають демонстрацію (саме демонстрацію, а не переживання) емпатійного сприйняття іншої людини. Таким чином, можливі змістовні напрямки корекційно-виховної роботи, орієнтовані на розширення та уточнення уявлень розумово відсталих хлопців підліткового віку про зміст батьківських ролей чоловіка, а також формування елементарних вмінь та навичок батьківського поведіння, засвоєння стереотипів батьківської рольової поведінки, будуть полягати у наступному:

а) розширення уявлень про виконання батьком господарсько-побутових функцій, спрямованих на забезпечення життєдіяльності сім'ї та дитини; формування відповідних рольових стереотипів поведінки;

б) формування уявлень про можливості дитячо-батьківської взаємодії (спілкування, спільне дозвілля, гра, активне піклування), а також про межі батьківської відповідальності за життя, здоров'я та емоційне самопочуття дитини; формування відповідних рольових стереотипів поведінки;

в) формування уявлень про родинні стосунки, спорідненість, взаємодопомогу, емоційну підтримку в сім'ї; формування елементарних навичок демонстрації емоційної підтримки через засвоєння невербальних засобів та

вербальних шаблонів (є можливим за умов проведення базової корекційної програми, спрямованої на емоційний розвиток розумово відсталих підлітків).

Література

1. Спиваковская А.С. Как быть родителями: (О психологии родительской любви) / А.С. Спиваковская. – М.: Педагогика, 1986. – 157 с. 2. Карабанова О.А. Психология семейных отношений и основы семейного консультирования: Учебное пособие / О.А. Карабанова. — М.: Гардарики, 2004. — 320с. 3. Овчарова Р. В. Психология родительства / Р.В. Овчарова. – М.: “Академия”, 2005. – 312 с. 4. Синьов В.М. Психология розумово відсталої дитини: підручник / В.М.Синьов, М.П.Матвеева, О.П.Хохліна. – К.: Знання, 2008. – 359 с. 5. Слепович Е. С., Поляков А. М. Работа с детьми с интеллектуальной недостаточностью. Практика специальной психологии / Е.С.Слепович, А.М.Поляков. — СПб.: Речь – 2008. — 247 с.

References

1. Spivakovskaya A.S. Как быт родителями: (О психологии родительской любви) / A.S. Spivakovskaya. – М.: Pedagogika, 1986. – 157 s. 2. Karabanova O.A. Psihologiya semeynykh otnosheniy i osnovy semeynogo konsultirovaniya: Uchebnoe posobie / O.A. Karabanova. — М.: Gardariki, 2004. — 320s. 3. Ovcharova R. V. Psihologiya roditelstva / R.V. Ovcharova. – М.: “Akademiya”, 2005. – 312 s. 4. Synyev V.M. Psihologiya rozumovo vidstaloyi dytyny: pidruchnyk / V.M.Synyev, M.P.Matveeva, O.P.Hohlina. – К.: Znannya, 2008. – 359 s. 5. Slepovich E. S., Polyakov A. M. Rabota s detmi s intellektualnoy nedostatochnostyu. Praktika spetsialnoy psihologii / E.S.Slepovich, A.M.Polyakov. — SPb.: Rech – 2008. — 247 s.

Жарікова І.О. Особливості уявлень розумово відсталих хлопців підліткового віку про батьківські ролі чоловіка

У статті розглядається зміст та особливості уявлень розумово відсталих хлопців підліткового віку про батьківські ролі чоловіка. Зазначено, що одним з головних завдань допоміжної школи є виховання у розумово відсталих учнів типологічних властивостей і якостей особистості, що дозволяють адаптуватися в соціальному середовищі. Успішність соціальної адаптації випускників залежить від рівня їхньої підготовленості до професійно-трудової діяльності та шлюбно-сімейних відносин. Школа як інститут соціалізації приділяє значну увагу процесу трудової адаптації своїх майбутніх випускників, але у реальному житті виявляється, що у питаннях сім'ї і шлюбу, міжстатевих відносин особи з інтелектуальними порушеннями недостатньо обізнані і потребують в роз'ясненні функцій сімейної ролі. Обґрунтована необхідність подальшої розробки змісту виховної та психокорекційної роботи та визначені можливі змістовні напрямки корекційно-виховної роботи, орієнтовані на розширення та уточнення уявлень розумово відсталих хлопців підліткового віку про зміст батьківських ролей чоловіка, а також формування елементарних вмій та навичок батьківського поведіння, засвоєння стереотипів батьківської рольової поведінки.

Ключові слова: розумово відсталі підлітки, статево-рольовий розвиток, сімейні та батьківські ролі чоловіка, гендерне виховання.

Жарикова И.А. Особенности представлений умственно отсталых парней подросткового возраста о родительских ролях мужчины

В статье рассматривается содержание и особенности представлений умственно отсталых парней подросткового возраста о родительских ролях мужчины. Отмечено, что одной из главных задач вспомогательной школы является воспитание у умственно отсталых учащихся типологических свойств и качеств личности, позволяющих адаптироваться в социальной среде. Успешность социальной адаптации выпускников зависит от уровня их подготовленности к профессионально-трудова деятельности и брачно-семейным отношениям. Школа как институт социализации уделяет значительное внимание процессу трудовой адаптации своих будущих выпускников, но в реальной жизни оказывается, что в вопросах семьи и брака, межполовых отношений юноши с интеллектуальными нарушениями недостаточно осведомлены и нуждаются в разъяснении функций семейной роли. Обоснована необходимость дальнейшей разработки содержания воспитательной и психокоррекционной работы. Определены возможные содержательные направления коррекционно-воспитательной работы, ориентированные на расширение и уточнение представлений умственно отсталых парней подросткового возраста о содержании родительских ролей мужчины, а также формирование элементарных умений и навыков родительского поведения, усвоение стереотипов родительского ролевого поведения.

Ключевые слова: умственно отсталые подростки, полоролевой развитие, семейные и родительские роли мужчины, гендерное воспитание.

Zharikova I.A. The features of the representatives of mentally retarded adolescent boys about parental man's roles.

This article deals with the meaning and features of the representatives of mentally retarded adolescent boys, about parental man's roles. It is noted that one of the main tasks of the special school is to educate mentally retarded students typological characteristics and personality traits that can help them to adapt to the social environment. The success of social adaptation of graduates depends on their level of qualification and proficiency at matrimonial relations. The school as an institution of socialization pays considerable attention to the process of adapting their future employment of graduates, but in real life boys with intellectual disabilities are not well-informed about matters of family and marriage, sexual relationships and they require the clarification of family roles' functions. The necessity of further development of educational meaning and psychocorrection is reasonable. The possible substantive areas of corrective training, focused on expanding and clarifying ideas mentally retarded adolescent boys about the meaning of the parental man's roles, as well as the formation of elementary skills of parental behavior, learning of parental

stereotypes' role behavior are defined.

Keywords: mentally retarded adolescent, relationships, family and parental man's roles, gender training.

Стаття надійшла до редакції 10.03.2014 р.

Статтю прийнято до друку 11.03.2014 р.

Рецензент: д.психол.наук, професор Бистрова Ю.О.

УДК: 37.091.212.053.2-056.22

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ З ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗМІСТУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Журавльова Л.С.

Постановка проблеми.

На сьогодні серед багатьох освітянських питань, які активно обговорюються в суспільстві, є питання інклюзивного навчання. Спостерігається тенденція до зростання кількості дітей, які потребують соціальної адаптації, корекційно-реабілітаційної допомоги. Необхідно змінювати філософію суспільства щодо осіб з особливими потребами. Адже майже в усіх розвинутих країнах люди з особливостями психофізичного розвитку сприймаються як рівні, як повноправні члени суспільства.

Державна політика в нашій країні спрямована на захист прав людей з особливостями психофізичного розвитку відповідно до міжнародних правил і стандартів. Зміцнення статусу дитинства в суспільстві на державному й міжнародному рівнях відображено в низці стратегічних документів: Конвенції ООН про права дитини, Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, законах України „Про освіту”, „Про дошкільну освіту”, „Про соціальну роботу з дітьми та молоддю”, „Про охорону дитинства”, що свідчать про нові соціальні процеси стосовно дітей, зокрема посилення уваги й нового ставлення держави до дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Практика європейських країн показує, що більшість із цих дітей може навчатися в загальноосвітніх школах за моделлю інклюзивної освіти. Використання такої моделі передбачає надання якісних освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами у звичайних класах (групах) загальноосвітніх (дошкільних) навчальних закладах за умови відповідної підготовки вчителів та надання підтримки сім'ям

Аналіз досліджень і публікацій.

На сучасному етапі розвитку корекційної освіти в Україні та інших країнах світу зростає роль досліджень, спрямованих на пошук ефективних шляхів організації і проведення корекційно-розвивальної роботи з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку, в загальноосвітньому просторі. Проблема інтегрованого навчання та виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітніх закладах стала предметом вивчення вітчизняних психологів та педагогів (В.І.Бондар, А.А.Колупаєва, С.П.Миронова, Г.І.Савицька, Т.В.Сак, В.М.Синьов, Л.В.Будяк, В.В.Тарасун, В.Феоктісова, М.К.Шеремет, Д.І.Шульженко ін.).

Метою статті є розгляд проблеми інклюзивного навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітніх закладах, аналіз зарубіжного досвіду з проблеми організації та змісту інклюзивної освіти.

Виклад матеріалу дослідження.

Інтегрування дітей з порушеннями психофізичного розвитку до загальноосвітніх закладів - це світовий процес, до якого залучені всі високорозвинені країни. В основі концепції інклюзії лежить дотримання принципу прав дитини на використання всіх можливостей, які пропонує суспільство [4].

До кінця XX сторіччя в багатьох розвинутих країнах світу провідною стратегією в освіті дітей з особливостями психофізичного розвитку стало інтегроване навчання, яке передбачає створення корекційних класів у масових школах і груп у дитячих садках. Проте виділення таких класів і груп часто веде до виключення цих дітей з соціального життя школи і дитячого садка та створює певні бар'єри у спілкуванні та взаємодії дітей. Тому від інтеграції перейшли до інклюзії – спільного навчання й виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку.

В.І.Бондар визначає інклюзивне навчання як процес і результат включення дітей з особливостями психофізичного розвитку та дітей, які не мають таких порушень, до навчання в одному класі загальноосвітньої школи [2].

Організація інклюзивної практики передбачає творчий підхід і певну гнучкість освітньої системи, що враховує потреби не тільки дітей з особливостями психофізичного розвитку, але і різних етнічних груп, належність до тієї чи іншої соціальної групи. Система навчання і виховання пристосовується під індивідуальні освітні потреби дитини, використовуються нові підходи до навчання, застосовуються варіативні навчальні форми та методи навчання і виховання. У самому інклюзивному підході закладена необхідність змінювати освітню